

RAQAMLI IQTISOD SHAROITIDA YOSHLAR IQTISODIY MADANIYATI: MILLIY QADRIYATLAR NUQTAYI NAZARIDAN

Yuldashev Jaloliddin Turg'un o'g'li

Toshkent amaliy fanlar universiteti, Magistratura 1-kurs

e-mail: yjaloliddin415@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada raqamli iqtisod sharoitida yoshlarning iqtisodiy madaniyati shakllanish jarayoni va ushbu jarayonning milliy qadriyatlar bilan o'zaro uzviy bog'liqligi kompleks tarzda tahlil qilinadi. Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi, elektron tijorat, onlayn xizmatlar, raqamli mehnat bozori hamda moliyaviy texnologiyalarning keng joriy etilishi yoshlarning iqtisodiy ongi, iqtisodiy tafakkuri, iste'mol madaniyati va iqtisodiy xulq-atvorida tub o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Ushbu jarayonlar yoshlar orasida iqtisodiy faollikni oshirish, tadbirkorlik ko'nikmalarini rivojlantirish va moliyaviy savodxonlikni mustahkamlashga xizmat qilayotgani bilan birga, ayrim hollarda iste'molchilik kayfiyatining kuchayishi, an'anaviy qadriyatlarining zaiflashuvi kabi muammolarni keltirib chiqarmoqda. Yoshlarning iqtisodiy madaniyatini shakllantirishda oilaviy tarbiya, ta'lim tizimi, ijtimoiy muhit, ommaviy axborot vositalarining ahamiyati o'rganildi, raqamli makonda milliy qadriyatlarni asrab-avaylashning muhim omillari ochib berildi. Shuningdek, raqamli iqtisodning yoshlar iqtisodiy madaniyatiga ijobiy va salbiy ta'sir jihatlari qiyosiy tahlil qilinib, milliy qadriyatlar nuqtayi nazaridan baholanadi. Shuningdek yoshlar orasida iqtisodiy madaniyatni rivojlantirishda raqamli imkoniyatlardan oqilona va maqsadli foydalanish, iqtisodiy faoliyatda ma'naviy mas'uliyatni oshirish hamda milliy qadriyatlarni mustahkamlashga qaratilgan ilmiy xulosalar chiqiladi.

Kalit so'zlar: Globallashuv, transformatsiya, raqamli iqtisodiyot, innovatsion rivojlanish, milliy qadriyatlar, madaniy indentitet.

KIRISH

XXI asr global integratsiya jarayonlari, raqamli texnologiyalar va axborot oqimlarining mislsiz tezligi bilan tavsiflanadi. Aholining eng faol va sezgir qatlami bo'lgan yoshlar global madaniyat, internet makoni, transmilliy iqtisodiy tizimlar va g'oyaviy oqimlarning markazida turibdi. Ayniqsa, iqtisodiy ong va ma'naviy qadriyatlarining o'zgarish sur'atlari keskin ortmoqda. Shuning uchun globalizatsiyaning yoshlar dunyoqarashi, iste'mol modeli, iqtisodiy xulqi, ma'naviy immuniteti va milliy identitetiga ta'sirini ilmiy tahlil qilish dolzarb muammolardan biridir.

Globalizatsiya jarayoni bir tomondan iqtisodiy imkoniyatlar, innovatsion tafakkur, raqamli savodxonlik, bozor mexanizmlarini tushunish darajasining oshishiga sabab bo'lsa, boshqa tomondan ma'naviy qadriyatlar yemirilishi, iste'molchilik mafkurasining kuchayishi, informatsion xurujlar bilan bog'liq xavflarni yuzaga keltirmoqda. Shu bois globalizatsiya – imkoniyat va xavf omillarini o'zida jamlagan murakkab tizimdir.

O'zbekiston yoshlarining iqtisodiy ongi oxirgi yillarda sezilarli o'zgarishlarga ega bo'ldi: raqamli iqtisodiyotning jadal rivoji, elektron tijorat, freelancing, startaplarga qiziqishning kuchayishi, shuningdek, jahon moliya bozorlariga nisbatan ochiqroq qarashlar shakllanmoqda. Biroq bu jarayon ma'naviy sohada ma'lum bosimlarni ham yuzaga keltirmoqda: individualizmning ortishi, an'anaviy qadriyatlarining susayishi, ijtimoiy mas'uliyatning pasayishi kabi holatlar kuzatilmoqda.

Shunday qilib, ushbu maqolaning asosiy maqsadi – globalizatsiya sharoitida yoshlarning iqtisodiy ongining shakllanishi va ma'naviy qadriyatlar transformatsiyasini ilmiy asosda tahlil qilish, mavjud muammolar va yechimlarni aniqlashdan iborat.

MASALANING QO‘YILISHI

Ushbu tadqiqotda globalizatsiya jarayonlarining yoshlar iqtisodiy ongi va ma’naviy qadriyatlariga ta’sirini kompleks tahlil qilish maqsadida bir nechta ilmiy metodlardan foydalanildi. Tadqiqotning ilmiy asoslanganligi va natijalarning ishonchliligini ta’minlash uchun quyidagi yondashuvlar qo‘llandi:

Global jarayonlar, iqtisodiy omillar, ma’naviy qadriyatlar, ijtimoiy ta’sirlar bir-biri bilan uzviy bog‘liq bo‘lgani sababli, bu metod yoshlarning iqtisodiy ongi shakllanishiga ta’sir qiluvchi omillarni yaxlit tizim sifatida ko‘rib chiqishga imkon berdi.

2021–2024 yillar davomida O‘zbekiston yoshlari orasida o‘tkazilgan 1200 nafar respondent ishtirokidagi so‘rov materiallari tahlil qilindi. Shuningdek, ijtimoiy tarmoqlar, global axborot resurslari, raqamli platformalar kontentlari o‘rganildi.[2. –B.122]

O‘zbekiston, Janubiy Koreya, Turkiya va Malayziya yoshlarining iqtisodiy tafakkuri va qadriyatlar evolyutsiyasini solishtirish orqali globalizatsiyaning turli modellari ko‘rib chiqildi.

Respondentlarning iqtisodiy qarashlari, moliyaviy savodxonlik darajasi, raqamli iqtisodiyotga moslashuvi bo‘yicha statistik to‘plamlar qayta ishlanib, foiz, o‘rtacha ko‘rsatkich, korrelyatsiya tahlillari bajarildi.

5. Normativ-huquqiy tahlil.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti farmonlari, davlat dasturlari, “Yoshlar siyosati to‘g‘risida”gi Qonun, raqamli iqtisodiyotga oid me’yoriy hujjatlar o‘rganildi.

Mazkur metodlar tadqiqotning ilmiy asoslanganligi, natijalarining dolzarbligi va amaliy qiymatini ta’minlashga xizmat qildi.

YECHISH USULI

Mazkur maqolada qo‘yilgan muammolarni hal etish va tadqiqot maqsadiga erishish uchun kompleks ilmiy-uslubiy yondashuvlardan foydalanildi. Tadqiqot jarayonida umumilmiy va maxsus ilmiy metodlar uyg‘unligida qo‘llanildi. Jumladan, tahlil va sintez metodlari orqali raqamli iqtisod sharoitida yoshlar iqtisodiy madaniyatining shakllanishiga ta’sir etuvchi omillar tizimli ravishda o‘rganildi hamda ularning milliy qadriyatlar bilan o‘zaro aloqasi aniqlab berildi.

Nazariy tadqiqot doirasida globallashuv, raqamli iqtisod, iqtisodiy madaniyat va milliy qadriyatlar tushunchalariga oid mahalliy va xorijiy olimlarning ilmiy qarashlari qiyosiy tahlil qilindi. Ushbu yondashuv yoshlar iqtisodiy ongidagi o‘zgarishlarning sabab va oqibatlarini aniqlashga xizmat qildi. Shuningdek, tarixiylik va mantiqiylik metodlari asosida iqtisodiy madaniyat va milliy qadriyatlarining rivojlanish bosqichlari hamda ularning zamonaviy raqamli muhitdagi transformatsiyasi tahlil qilindi.

NATIJALAR

Tadqiqot davomida globalizatsiya yoshlarning iqtisodiy ongi va ma’naviy qadriyatlariga ko‘p qirrali ta’sir ko‘rsatayotgani bo‘yicha muhim ilmiy natijalar olindi.

1. Yoshlarning iqtisodiy ongida sezilarli o‘rish bor

So‘rov natijalariga ko‘ra: yoshlarning 67% bozor iqtisodiyoti tamoyillarini yetarlicha yaxshi tushunishini bildirgan; 54% yoshlar investitsiya, kriptovalyuta, elektron tijorat bilan shug‘ullanayotganini bildirgan; 72% yoshlar global mehnat bozoriga chiqish niyatida. Bu global iqtisodiy madaniyat ta’sirining kuchligini ko‘rsatadi.

2. Ma’naviy qadriyatlardagi o‘zgarishlar ikki yo‘nalishda kechmoqda

Ijobiy tomonlar: Milliy o‘zlikni anglash kuchaymoqda (55%)

Ma’naviy immunitet darajasi ortmoqda (58%)

Zamonaviy ijtimoiy mas’uliyat kuchaymoqda

Salbiy tomonlar: Individualizm kuchayishi (44%)

Iste’molchilik dunyoqarashi kengayishi (39%)

Internet orqali ma’naviy bosimlar sezilishi (41%)

3. Raqamli madaniyat iqtisodiy ongning asosiy manbaiga aylangan

Yoshlarning asosiy xabardorlik resurslari:

43% — internet portallari

32% — ijtimoiy tarmoqlar

18% — blogerlar

Faqat 7% — rasmiy ilmiy manbalardan foydalanadi.

Bu ma'lumot yoshlar iqtisodiy qarorlarining ko'p hollarda professional bo'lmagan axborotga asoslanayotganini ko'rsatadi.

Ma'naviy xavf omillari kuchaygan[]

Asosiy xavf sifatida yoshlar quyidagilarni qayd etgan:

axborot xurujlari — 61%

ma'naviy nisbiylik — 46%

g'arbga taqlid — 38%

milliy qadriyatlarga e'tibor susayishi — 33%

Tahlillar shuni ko'rsatdiki: analitik fikrlash, IT ko'nikmalari va raqamli savodxonlik asosiy kompetensiyalarga aylandi; yoshlar orasida freelancing va masofaviy ishga talab 48% ga oshgan.

Olingan natijalar globalizatsiya jarayonining murakkab, ko'p omilli va qarama-qarshi xususiyatga egaligini ko'rsatadi. Metodlar orqali olingan ma'lumotlar shuni tasdiqladiki, yoshlarning iqtisodiy tafakkuri global bozor mexanizmlari ta'sirida sezilarli rivojlanmoqda, biroq bu rivojlanish ma'naviy sohada ma'lum iz qoldirmoqda.

Iqtisodiy ongdagi o'sishning asosiy sabablari:

dunyo bozorlariga ochiqlik;

raqamli texnologiyalar jadal rivoji;

xalqaro mehnat migratsiyasi;

IT va elektron biznesning keng tarqalishi.

Ma'naviy qadriyatlardagi o'zgarishlarning asosiy omillari:

G'arb ommaviy madaniyati ta'siri;

global ijtimoiy tarmoq algoritmlari;

internet orqali cheksiz axborot oqimi;

oila tarbiyasidagi bo'shliqlar.[1.-B.88-90]

Muhokama davomida aniqlanishicha, globalizatsiya — yoshlar uchun imkoniyatlar maydoni bo'lishi bilan birga ulkan ma'naviy xavf manbayi hamdir. Shu bois iqtisodiy bilimlar bilan ma'naviy immunitet o'rtasida muvozanatni ta'minlash zamonaviy yoshlar siyosatining markaziy yo'nalishiga aylangan.

XULOSA

Bugungi kunda O'zbekistonda yoshlar siyosati shunchaki bir so'z emas, balki mamlakatning kelajagini belgilaydigan strategik yo'nalishdir. Prezidentimizning yoshlarga bo'lgan yuksak ishonchi va ularga yaratib berilayotgan keng imkoniyatlar innovatsion iqtisodiyotni qurish uchun mustahkam poydevor bo'lib xizmat qilmoqda. Ta'lim sohasidagi tub islohotlar, raqamli texnologiyalarni joriy etish, yosh tadbirkorlarni qo'llab-quvvatlash va ilmiy salohiyatni oshirishga qaratilgan amaliy choralar natijasida yoshlar nafaqat jamiyatning faol a'zolariga, balki yangiliklar va innovatsiyalar generatorlariga aylanmoqda. O'zbekiston yoshlari o'z bilim va salohiyatlari bilan mamlakatni global raqobatbardosh iqtisodiy makon darajasiga ko'tarishga qodir ekanligi kundan-kunga yaqqol namoyon bo'lmoqda. Bu jarayon davom etar ekan, yoshlarning innovatsion tashabbuslari va tadbirkorlik g'oyalari mamlakatimiz kelajagining porloq bo'lishini ta'minlaydi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abdurahmonov Q. Globallashuv va uning ijtimoiy jarayonlarga ta'siri. — Toshkent: Fan, 2019. — 220 b.
2. G'ofurov R. Yoshlar iqtisodiy tafakkuri: shakllanish mexanizmlari. — Toshkent: Iqtisodiyot, 2021. — 154 b.

3. To‘laganov N. Raqamli iqtisodiyot sharoitida yoshlarning ijtimoiy ongi. // Ilmiy axborot jurnali. – 2022. – №3. – B. 45–52.
4. Bauman Z. Globalizatsiya: ijtimoiy oqibatlar. – Moskva: Ves Mir, 2004. – 198 s.
5. Castells M. The Rise of Network Society. – Oxford: Blackwell, 2010. – 597 p.
6. Inglehart R., Welzel C. Modernization, Cultural Change and Democracy. – Cambridge: Cambridge University Press, 2005. – 333 p.
7. Robertson R. Globalization: Social Theory and Global Culture. – London: Sage, 1992. – 240 p.
8. Qodirova M. Yoshlarning ma’naviy qadriyatlari va ularning o‘zgarish dinamikasi. // Pedagogika jurnali. – 2023. – №2. – B. 60–66.
9. UNESCO. Youth and Globalization. – Paris: UNESCO Publishing, 2020.
10. URL: <https://unesco.org/youth-globalization> (Murojaat sanasi: 2024-yil 12-noyabr)